
BOEKBESPREKINGEN

¶ Jaap van Amersfoort, Pieta van Beek en Gerrit Schutte (red.), *Ora et labora. Twaalf opstellen over christelijke spiritualiteit in de praktijk*, Uitgeverij Verloren, Hilversum 2014, 213 pagina's, ISBN 978 90 87044 29 9, €19,00.

¶ Dirk van Keulen

Deze bundel is samengesteld en geschreven door leden van het Gezelschap van Christelijke Historici in Nederland. Hij bevat, zoals de ondertitel aangeeft, twaalf opstellen over christelijke spiritualiteit 'in de praktijk'. De toevoeging 'in de praktijk' geeft het doel en de richting van de opstellen aan. Spiritualiteit is een containerbegrip waar vandaag de dag van alles onder kan worden inbegrepen: van mystiek en esoterie tot wellness en cursussen rond spirituele motivatie. De auteurs van deze bundel zijn op zoek geweest naar christelijke spiritualiteit 'in de praktijk'. Dat wil zeggen: in het geleefde leven. Hoe heeft het christelijk geloof richting gegeven aan het dagelijks leven van mensen en dit leven bepaald?

De auteurs hebben hun keuze laten vallen op mensen uit uiteenlopende tijden: Gertrud von Ortenberg en Heilke von Staufenberg, twee 'ondernemende godsvriendinnen', levend in de veertiende eeuw in Straatsburg; Salome Sticken, uit het vijftiende eeuwse milieu van de broeders van het gemeene leven; Anna Maria van Schurman, die zich in de zeventiende eeuw ontwikkelde tot een van de meest geleerde vrouwen in Europa; zeventiende- en achttiende eeuwse VOC-predikanten in de Molukken; de Amsterdamse bierbrouwer Willem Hovy (1840-1915); Pieter Baaijens en Pleun Kleijn, beiden in de eerste helft van de twintigste eeuw levend in bevindelijk milieu, maar niet zonder kritiek; de zendeling Alb.C. Kruij (1869-1949); de schrijfster Henriëtte Roland Holst-van der Schalk (1869-1952), die ook bekend staat als overtuigd aanhanger van het socialisme; de theoloog Noordmans (1871-1951); Willemina Vermaat (1873-1967), die romans schreef onder het pseudoniem Wilma; Corrie ten Boom (1892-1983), die het concentra-

tiekamp Ravensbrück overleefde en later in haar leven 'op reis ging voor de Heer'; en ten slotte Willem Schermerhorn (1894-1977), die na de Tweede Wereldoorlog korte tijd minister-president was.

Op grond van het feit dat de auteurs hebben gekozen voor mensen levend in uiteenlopende tijden – van de Middeleeuwen tot diep in de twintigste eeuw – kan de lezer verwachten dat de christelijke spiritualiteit in de praktijk grote verschillen zal laten zien. Dat blijkt ook wel in het boek. De nederige en ascetische levenstelling van de middeleeuwse vrouwen kom je in later eeuwen in die vorm niet meer tegen, al zal meer dan vijfhonderd jaar later ook Noordmans pleiten voor een combinatie van ernst, eenvoud en ascese. Het is boeiend om te zien, dat de spiritualiteit van de tijdgenoten Kruij, Roland Holst, Noordmans, Vermaat, Ten Boom en Schermerhorn eveneens onvergelijkbaar is. Dit hangt samen met het milieu waarbinnen zij geboren en opgegroeid zijn, de omstandigheden waaronder zij leefden en gebeurtenissen in het persoonlijk leven. Het leven van Kruij onder de Toradja's, de keuze voor het socialisme van de in een welgesteld gezin geboren Henriëtte Roland Holst, de ziekte en genezing van Willemina Vermaat, de ervaringen in Ravensbrück van Corrie ten Boom en de intensieve *Auseinandersetzung* met het vrijzinnig protestantisme in combinatie met de ervaringen in het gijzelaarskamp in Sint Michielsgestel van Willem Schermerhorn, monden uit in een eigen spiritualiteit die ten grondslag ligt aan keuzes die zij in hun leven maken.

Ora et labora is daarom een lezenswaardige bundel van het Gezelschap van Christelijke Historici in Nederland. Redacteur Gerrit Schutte verzorgde de 'Verantwoording' aan het begin van de bundel. Daarin plaatst hij de uiteenlopende opstellen tegen de achtergrond van bredere historische stromingen en gebeurtenissen. Met verbazing las ik wel hoe hij zich afzet tegen Roland Holst en Schermerhorn: 'Hun denken en handelen waren wel geworteld in de christelijke ethiek van naastenliefde en maatschappelijke rechtvaardigheid en zij zetten zich in